

כאביהם שבשמים ומגן עליהם כקב"ה – שהיה אוהב נשים ורודף אחר התאוה כאחד מהפרוצים שטופי הזימה ח"ו.

אוצר החכמה

אבל דבר זה ממדרגת הקדושה הגמורה והגדולה שיש בישראל, דלא עשה כן לכל גוי שיוכל לעשות כל ענינים גופניים והנאות חמדות העולם הזה, ולא ירגיש שום הנאת עולם הזה אלא הכל בכוונת הלב, לשם שמיים לבד. ואם ריק הוא – ממך ריק, ולא כל אדם זוכה לזה, אפילו להבין ולהשיג דבר זה בשכל לבד, כל שאין מרגיש בלבבו בפועל שמץ מקדושה זו עכ"פ.

אוצר החכמה

אוצר החכמה
1234567890
1234567890

אוצר החכמה

ו. ירידות

1. וירד וירד וירדהו

כאמור, בשמש-שמשון מקונן פוטנציאל משיחי, אך סופו שאיכזב. תחילת דרכו היתה 'חגיגית' ומבטיחה: שיסוע האריה ורדיית הדבש. מאידך נבחין כי ביטויי 'ירידה' שכיחים אצל שמשון. ללמדך כי נסיקת חייו מלווה בירידה אחר ירידה, במורד מתדרדר.

המילה הראשונה שבפסוק הראשון המתאר את הליכות שמשון, היא (יד,א):

וירד שמשון תמנתה

ומייד: "ויעל ויגד לאביו ולאמו". והנה שרשרת הפסוקים:

וירד שמשון ואביו ואמו (יד,ה)

וירד וידבר לאשה (יד,ז)

וירד אביהו אל האשה (יד,י)

וירד אשקלון (יד,יט)

וירד וישב בסעיף סלע עיטם (טו,ח)

ויורידו אותו עזתה (טז,כא)

סופו של שופט 'ירידאי' זה הוא עלייה והתעלות לאחר מותו. לומר
לך: כל ירידותיו היו צורך עלייה

וירדו אחיו וכל בית אביהו וישאו אותו ויעלו, ויקברו אותו
בין צרעה ובין אשתאול בקבר מנוח אביו.

ברור לכל מעין כי ריבוי ירידות אלו לא לתיאור טופוגרפי יצאו אלא
לשרטוט מסלול התנהגותי. נרמזים הדברים במדרש חז"ל, שעמדו
על כך כי תמנה זו פעמים עולים אליה ופעמים יורדים (סוטה י,א):

כתיב "וירד שמשון תמנתה" (יד,א) וכתיב: "והנה חמיק עולה
תמנתה" (ברא' לח,ג)? אמר רבי אלעזר: שמשון שנתגנה בה
– כתיב ביה ירידה, יהודה שנתעלה בה – כתיב ביה עליה.

רמז למגמת 'ירידה' נמצא גם ברדיית הדבש המודגשת בכפל לשון:

וירדהו אל כפיו וילך הלוך ואכול... ולא הגיד להם כי
מגויית האריה רדה הדבש (יד,ט)

מנגד, אל מול ירידותיו המתמשכות, נבחין בשורת פסוקים
המדברים דווקא על עלייתם של הפלישתים לעומתו, הלא דבר הוא:

ויעלו אליה סרני פלשתים (טז,ה)
ויעלו לה סרני פלשתים שבעה יתרים לחים (טז,ח)
עלו הפעם כי הגיד לי את כל לבו, ועלו אליה סרני פלשתים
ויעלו הכסף בידם (טז,יח)

2. מורד הנשים

שלוש נשים בחייו של שמשון: האישה מתמנה, הזונה מעזה ודלילה.
ניתן להבחין במגמת 'ירידה' מאחת לרעותה. הקשר עם הראשונה
מתמנה מתואר במעורפל וביובש (יד,ג):

אותה קח לי כי היא ישרה בעיני

ביטוי זה נשמע לאוזננו כשלילי, כהליכה אחר העיניים בחינת "ולא תתורו אחרי עיניכם" ובחינת "איש הישר בעיניו יעשה". אכן, חז"ל הדגישו בחריפות את עונשו מידה כנגד מידה (סוטה ט,ב):

שמשון בעיניו מרד, שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו: אותה קח לי כי היא ישרה בעיני", לפיכך ניקרו פלשתים את עיניו, שנאמר: "ויאחזוהו פלשתים וניקרו את עיניו" (טז, כא).

אבל יש צד שני למטבע לשון זו, צד מרוכך וסלחני יותר, הבנוי על עומק הביטוי "יושר עין". חוטא ופושע יודע היטב כי אין דרכו ישרה. הטועה, המפתח תיאוריה שגויה, בטוח כי דרכו ישרה, לפחות בעיניו. להפתעתנו נוכל להישען בהסבר זה על דברי המדרש (ב"ר סז, יב):

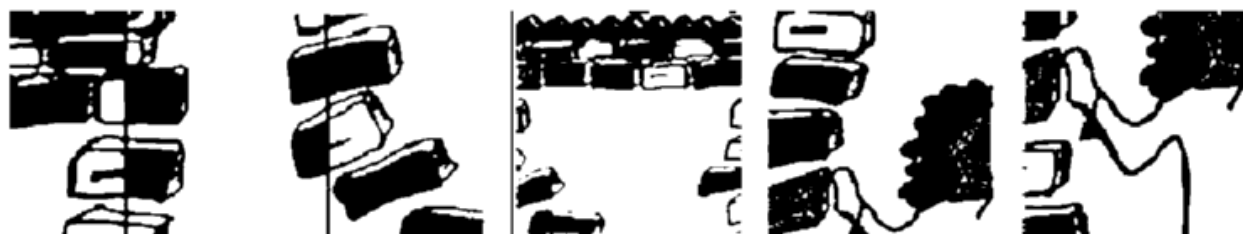
"כל דרך איש ישר בעיניו" (משלי כא, ב) – זה שמשון, "ויאמר שמשון אל אביו: אותה קח לי כי היא ישרה בעיני".

מה נפלאו דברי חז"ל (ע"ז כה, א):

"הלא היא כתובה על ספר הישר". מאי ספר הישר? זה ספר אברהם יצחק יעקב שנקראו ישרים, שנאמר: "תמות נפשי מות ישרים" ... זה ספר משנה תורה דכתיב: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'". זה ספר שופטים דכתיב: "בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה".

לכאורה הדברים מתמיהין ביותר; ספר שופטים הוא 'ספר הישר'? ועוד על שם הפסוק הנשמע כאנרכיסטי: "איש הישר בעיניו יעשה"? על כורחך הוי אומר: יש בחינה של ישרות אישית סובייקטיבית, של "ישר בעיניו", גם אם אובייקטיבית הכל יודעים כי לא זו הדרך.

מכל מקום, האישה הראשונה מייצגת משהו מישרות עיניו של שמשון. השנייה בעזה – יש בה בודאי ירידה של ממש: "וירא שם אשה זונה ויבוא אליה" (טז, א). כך דרשו חז"ל (סוטה ט, ב) ואין צורך להכביר מילים נוספות:

רבי אומר: **תחילת קלקולו בעזה**, דכתיב: "וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו'", לפיכך לקה בעזה, דכתיב: "ויורידו אותו עזתה". והכתיב: "ויורד שמשון תמנתה" [לאשתו הראשונה]? תחילת קלקולו בעזה היה. **רש"י**: בתמנה לקחה לאשה ולא בא בזנות.

והשלישית – דלילה הרומנטית. היא־היא שהצליחה לשבור את מידותיו של שמשון. כאן כבר התיאור התנ"כי משיק לסיפורים מן הזן 'למשרתות':

ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה (טז,ד).
ותאמר אליו: איך תאמר **אהבתיך**⁵ ולבך אין אתי (טז,טו)
ותישנהו על ברכיה (טז,יט)

הוא אומר: דלילה היא שהורידה אותו אל עברי פי פחת, כמיטב הסיפור המקראי והפרשנות החז"לית (סוטה ט,ב):

רבי אומר: אלמלא נקרא שמה דלילה, ראויה היתה שתקרא דלילה; דילדלה את כחו, דלדלה את לבו, דילדלה את מעשיו.

מכאן, מעומק ירידותיו, נרים מבט כלפי מעלה, לגדולתו הרוחנית.

ז. רוח ה'

1. רוח הקודש

מצינו שורה של פסוקים המעידים במפורש כי רוח ה' שורה על שמשון, ולא מילתא זוטרתא היא. ביטויים אלו משמעותם אחת:

5. השווה עם דברי הפיתוי של אשתו הראשונה, בחידת הארי והדבש בתמנה: "ותאמר רק שנאתני ולא אהבתיני" (יד,טז); "ויאמר אביה: אמור אמרתי כי שנוא שנאתה" (טו,ב).

רוח הקודש! הרי לנו עדות ישירה המשלימה את שכבר ציטטנו מחז"ל (סוטה י,א):

שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר "כי שמש ומגן ה' אֱלוֹהֵיִם" (תהילים פד,יב).

להפתעתנו – ואולי כצפוי – מרבית פסוקים אלו מלווים בפסוק עוקב שתוכנו 'וירד':

ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול (יג,כה) ומייד:

וירד שמשון תמנתה וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים (יד,א)

ותצלח עליו רוח ה' וישסעהו כשסע הגדי --- ומיד

וירד וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון (יד,ו)

ותצלח עליו רוח ה' – וירד אשקלון ויך מהם שלשים איש (יד,ט)

רק פסוק נוסף, "ותצלח עליו רוח ה' ותהיינה העבותים אשר על זרועותיו כפשתים אשר בערו באש" (טו,יד), איננו מלווה במילת "וירד". אך דבר הלמד מעניינו הוא, שכן הפסוק הצמוד הוא "וימצא לחי חמור טריה" (טו,טו), וכבר הזכרנו מאורע זה כתלות "בדבר טמא" ומאוס, בנבלת חמור.

פסוקים אלו מצטרפים כמאה עדים ל'תזה' שנשטחה לעיל בדבר 'ירידותיו' של שמשון שהיו במודע, מתוך הסתמכותו על עוצמת קדושתו הנזירית ועל רוח ה' המפעמת בו. אם לא נקבל גישה קדושתית-משיחית זו, ניצבים אנו בפני תמיהה שאין עליה תשובה: מה רוצה הקב"ה בהשראת שכינתו על 'הרקולס' כזה, ומה ראתה ההשגחה העליונה לחול עליו במעלליו הירודים?

מסכת זו מוארת יפה בדברי הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב מה), בדברו אודות מדרגות רוח הקודש, המונה את שמשון בשורת בעלי מדרגה, צולחי רוח ה':

וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כולם, אשר נאמר בהם על הכלל: "וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם" ... "ותהי על יפתח רוח ה'", ונאמר בשמשון "ותצלח עליו רוח ה'" ... 'ותצלח רוח אֱלֹהִים על שאול', 'ורוח לבשה את עמשא', 'ותצלח רוח אֱלֹהִים את דוד מהיום ההוא ומעלה'⁶.

אוצר החכמה

2. לפעמים

מקום אתנו לעיין מעט בהשראת רוח הקודש על שמשון. בפרשתו מצינו ביטוי ייחודי שאין לו אח: "ותחל רוח ה' לפעמו" (יג,כה). מה משמעותה של פעימה־התפעמות זו? דומה כי הן הפשט והן הדרש חברו יחדיו לחוש במילת מפתח זו משהו מתחושת הארעיות. שומעים אנו 'לפעמים', חוסר יציבות, עליות ומורדות כפעמון המקשקש דינג־דונג.

מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג. כתיב הכא: "לפעמו במחנה דן", וכתוב התם: "פעמון ורימון" (שמות לט,כו; סוטה ט,ב).

בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו – היו שערותיו מקישות כזוג וקולן הולך כמצרעה לאשתאול (ירושלמי סוטה א,ח).

6. יש להוסיף את הפסוק שהושמט במורה נבוכים שם: "ורוח ה' לבשה את גדעון".

כיון שהתחיל רוח הקודש לגשגש בשמשון, בג' מקומות התחיל, שנאמר: "ותחל רוח ה' לפעמו (א) במחנה דן, (ב) בין צרעה (ג) ובין אשתאול" (ויק"ר ח, ב).

ואם הדברים עדיין אינם משכנעים, בדרש מילה זו, הרי לפנינו קטע מדברי הזוהר (ח"א קצד, א"ב) המסב במפורש את המלה 'לפעמו' למשמעות של ארעיות – 'לפעמים'.

דהוי אתי רוחא ואזיל ואתי ואזיל, ולא הוה מתישבא עמיה כדקא יאות. ועל דא כתיב: "ותחל רוח ה' לפעמו" ... רוחא אתער ביה ואזיל ואתער, ולא הוה מתישבא עמיה למנדע... ודא הוא כמה דאת אמר (במדבר כד, א) "כפעם בפעם", פעם בהאי ופעם בהאי, ולא מתישבא דעתיה ורוחיה.

[תרגום: היתה הרוח באה והולכת באה והולכת, ולא היתה מתיישבת עמו כראוי. וע"ז נאמר "ותחל רוח ה' לפעמו", רוח שורה עליו והולכת ושורה, ולא היתה מתיישבת אצלו. וזה הוא כמו שנאמר "כפעם בפעם", פעם פה ופעם פה, ולא מתיישבות דעתו ורוחו]

יש להוסיף כי המילה "פעם" מופיעה מספר פעמים בפרשיות שמשון, ופעם אחת אפילו בצירוף הנדיר "כפעם בפעם", שצוטט בזוהר מפרשת בלעם (ועוד יבואר הקשר).

זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה, הא־לוהים (טז, כח)
ויאמר להם שמשון נקיתי הפעם (טו, ג)
ותשלח ותקרא לסרני פלשתים לאמר: עלו הפעם! (טז, יח)
זה שלש פעמים התלת בי (טז, טו)
ותאמר פלשתים עליך שמשון! ויקץ משנתו ויאמר אצא כפעם בפעם ואנער (טז, כ)

לאוזני המילה "ותצלח" מצלצלת כמשהו חולף, עובר ביעף, צולח!⁷
 אוצר החכמה
 3. שמשון ובלעם

הקטע שצוטט מהזהר פותח צוהר לזירה מרתקת. הסמכת המילה "לפעמו" של שמשון לביטוי "כפעם בפעם" שנאמר בנבואת בלעם, מסיטה את מבטנו לזיקת שני אישים אלו, בעלי רוח הקודש בתוך ערפל של טומאה. להפתעתנו שמשון נרמז בפסוק ה'בלעמי':

ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו...
 ותהי עליו רוח אֱלֹהִים (במדבר כד, א"ב).

מיהו הנחש אם לא שמשון – "נחש עלי דרך"? וכבר ציינו כי גם אצל שמשון מוצאים אנו את הצירוף "אצא כפעם בפעם ואנער", שהוא נדיר למדי בתנ"ך.

מוכרים וידועים דברי רש"י (ריש ויקרא, ומקורו במדרש בר"ר) על מדרגת נבואתו של בלעם:

"ויקרא אל משה" – קריאה לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר: "וקרא זה אל זה" (ישעיה ו, ג). אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן **בלשון עראי** וטומאה, שנאמר: "ויקר אֱלֹהִים אל בלעם" (במדבר כג, ד).

בלעם מייצג 'עראי וטומאה', ולפחות בנקודות אלו שמשון הוא בן זוגו. מה נפלא הוא אפוא מאמר חז"ל הכורך את בלעם עם שמשון, במעין מדרש-פליאה (סוטה י, א):

בלעם חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר: "וילך שפי" [שפוף, צולע, חיגר] (במדבר כג, ג). שמשון חיגר בשתי רגליו היה, שנאמר: "שפיפון עלי אורח" (בראשית מט, יז)

7. השוו: "וצלחו הירדן לפני המלך" (שמ"ב יט, יח)

והדברים זועקים במוזרותם! כלום יעלה על הדעת ששמשון הגיבור היה "חיגר בשתי רגליו"? ובכלל, ההשוואה לבלעם אומרת דרשני בעולם של מסתורין, טמירין וגניזין. הדרש נסמך על המלים "שפי" – "שפיפון", כאשר השפיפון [הנחש, שמשון] הריהו 'שפי כפול'.

הסבר נפלא מתורת רבי צדוק הכהן למדנו, המעלה את שמשון החיגר למדרגת קדושה עילאית, שכולה רוח שלא מעלמא הדין. אגדת חז"ל משמשת רקע ומשל (סנהדרין צא,א):

אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין. כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני – הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו – הריני פורחת באויר כציפור.

אמר ליה: אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיו בו בכורות נאות. והושיב בו שני שומרים – אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: ביכורות נאות אני רואה בפרדס, בא והרכיבני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס, אמר להן: ביכורות נאות היכן הן? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן? אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות? מה עשה? הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד.

מיהו החיגר ומיהו הסומא בנמשל הגוף-נשמה? מפרש רבי צדוק מלובלין (ישראל קדושים עמ' 30); "הנפש זולת הגוף נקראת חיגר", שכן היא מרחפת ופורחת ואיננה מקובעת לקרקע. מאידך, הסומא הוא הגוף, החי כסומא בארובה ורואה רק בעיני בשר חיצוניים, אך בפנימיות הדברים הגוף נותר בעיוורונו. מכאן ממשיך רבי צדוק:

שמשון, שחשב עליו יעקב אבינו ע"ה שלא ימות, על כרחך שהיה נקי לגמרי מחמדת עולם הזה הגופני... וכך היה

שמשון כאילו הנפש אינה מלוכלכת בגוף כלל, וזהו שהיה חגור, מצד תוקף קדושתו ופרישותו כמופשט מגוף לגמרי.

הוא אומר, 'חגור בשתי רגליים' אינו מום. אדרבה, רמז בו להיותו רק רוח, כולו נשמה!⁸

4. עיני שמשון

ראה זה פלא, לחיגרות בלעם ברגל אחת ושמשון בשתיים – מצינו מקבילה: כידוע, בלעם לא רק חגור ברגל אחת אלא גם סומא בעין אחת (סנהדרין קה,א):

בלעם סומא באחת מעיניו היה, שנאמר "שתום העין" (במדבר כד,ג).

לעומתו, שמשון... סומא בשתי עיניו:

ויאחזהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה (טז,כא)

המסר התנ"כי באחרית זו ללמדנו בא, כי בן אנוש לעולם לא יגיע למדרגת 'רוח' טהורה ללא גוף. שמשון התנשא להעפיל למרומי קדושת הנזירות, הופעתו איננה כשל בשר ודם, וכולו מרחף כ"חגור בשתי רגליו". באה המציאות האנושית וטפחה על פניו: אין אפשרות כזו! סופו ירידות אחר ירידות ולבסוף "ניקרו את עיניו". לאמור: אתה גם סומא! גוף ונשמה!

8. לעיל ציטטנו את דברי 'משך חכמה' עה"ת: "ראה [בלעם] שמשון שנהרג כמוהו, וע"ז אמר: 'תמות נפשי מות ישרים', פירוש של שמשון. וכבר מצאנו לחז"ל (סוטה יא,א): 'בלעם חגר ברגל אחת היה, שמשון בשתי רגליו', וזה עפר עקב. והבן היטב". ושם העיר כי רק בשניהם נאמר: "תמות נפשי".

נמצאנו למדים כי שמשון חי במודע בשני עולמות ונמצא מיטלטל ביניהם; עולם הקדושה ועולם הטומאה, עולם הנזירות ועולם 'בנות פלשתים', עולם החיגר ועולם הסומא.

שמא בכך נמצא פשר לכפילות האומרת דרשני, וכפי שהבחינו חז"ל (במד"ר יד, ט):

שני פעמים שכתוב עליו שהוא שפט את ישראל עשרים שנה, ואלו הן:

"וישפוט את ישראל בימי פלשתים עשרים שנה" (טו, כ),

"והוא שפט את ישראל עשרים שנה" (טז, לא).

ללמדך שעשרים שנה שפט את ישראל בחייו, ועשרים שנה אחר מיתתו היה מוראו של שמשון על פלישתים וישבו בהשקט.

והדברים סתומים! שמא הם רומזים לכפל-שמשון החיצוני והפנימי. כבר ציינו את הפסוק בשלהי הופעת המלאך להוריו "אז [לאחר הסתלקות המלאך] ידע מנוח כי מלאך ה' הוא" (יג, כא). עם הסתלקות שמשון החי, לאחר מותו, רק אז התבררה דרך שופטותו למפרע. הוי אומר: לא הרי שמשון הנגלה לעינינו ב'נגלה' כהרי שמשון המסותר מאתנו ב'נסתר'.

עלה איפוא בידינו להציג את דמותו של שמשון ה'פרובלמטי' בגובה חז"ל ותורת הסוד, דמות 'משיחית' הקורעת צוהר לעולמות טמירים ועלומים.

